

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-75>

УДК 657.422.1

Державне регулювання фінансових механізмів забезпечення розвитку аграрного сектору економіки

Вдовенко І.С.

аспірант

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

У статті йдеться про необхідність державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки, адже його ефективний розвиток значною мірою залежить від напрямів аграрної політики і належної участі держави в її формуванні та реалізації. Визначено сутність та об'єкти державного регулювання, встановлено основні завдання його подальшого розвитку, серед яких – закріплення позитивних результатів сільськогосподарського виробництва, стабілізація доходів сільгоспвиробників, гарантування доступності й безпечності продукції сільськогосподарства. Проаналізовано стан фінансування з державного бюджету видатків Мінагрополітики та вказані напрями вдосконалення державної регуляторної політики.

Ключові слова: державне регулювання, аграрний сектор економіки, державна підтримка, видатки бюджету, бюджетна політика, економічні інтереси, сільськогосподарське виробництво, доходи, фінансовий стан.

Вдовенко И.С. ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ФИНАНСОВЫХ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ

В статье идет речь о необходимости государственного регулирования развития аграрного сектора экономики. Ведь его эффективное развитие в значительной степени зависит от направлений аграрной политики и надлежащего участия государства в формировании и реализации. Определена сущность и объекты государственного регулирования, установлены основные задачи его дальнейшего развития, среди которых – закрепление положительных результатов сельскохозяйственного производства, стабилизация доходов сельхозпроизводителей, обеспечение доступности и безопасности продукции сельского хозяйства. Проанализировано состояние финансирования из государственного бюджета расходов Министрства аграрной политики и указаны направления совершенствования государственной регуляторной политики.

Ключевые слова: государственное регулирование, аграрный сектор, государственная поддержка, расходы бюджета, бюджетная политика, экономические интересы, сельскохозяйственное производство, доходы, финансовое состояние.

Vdovenko I.S. STATE REGULATION OF FINANCIAL MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF ECONOMY

The article deals with the necessity of state regulation of the development of the agrarian sector of the economy, since its effective development depends to a large extent on the directions of agrarian policy and the proper participation of the state in its formation and implementation. The essence and objects of state regulation are determined, the main tasks of its further development are determined, among which the consolidation of positive results of agricultural production, stabilization of incomes of agricultural producers, guaranteeing the availability and safety of agricultural products. The state of financing from the state budget of expenditures of the Ministry of Agrarian Policy and the directions of improvement of the state regulatory policy in this direction are analyzed.

Keywords: state regulation, agrarian sector of economy, state support, budget expenditures, fiscal policy, economic interests, agricultural production, incomes, financial condition.

Постановка завдання. Формування ефективного розвитку аграрного сектору економіки України залежить значною мірою від державного регулювання як системи спеціально розроблених і застосованих економічних важелів впливу на поведінку товаровиробника з метою досягнення визначених цілей – забезпечення розвитку галузі сільськогосподарства – основи продовольчої і національної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми державного регулювання аграрного сектору економіки у своїх працях розглядають І.Г. Кириленко [1], С.А. Пташник [2], В.П. Рябоконт [4], П.Т. Саблук [6], О.В. Шубравська [5] та ін. Проте в умовах постійних змін економічної політики держави необхідною є оцінка ефективності економічних важелів забезпечення розвитку підприємств аграрного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективний розвиток аграрного сектору економіки України значною мірою залежить від напрямів аграрної політики і належної участі держави в її формуванні та реалізації. Основою сталого й ефективного розвитку аграрного сектору в сучасних умовах є забезпечення на державному рівні умов сприяння конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору економіки, їх продукції на внутрішньому, зовнішньому ринках та визначення пріоритетності галузі сільського господарства в забезпеченні продовольчої та національної безпеки країни.

Сучасні вітчизняні реалії дедалі відчутніше загострюють питання подальшого розвитку аграрного сектору України як одного з найважливіших аспектів реалізації державної довгострокової політики, спрямованої на відродження національної економіки на засадах поглиблення її інтеграції зі світовою економічною системою, зокрема з ЄС, а також утвердження в нашій країні світових правових і демократичних цінностей, властивих сучасним розвинутим громадянським суспільствам світу [1, с. 14].

Сільськогосподарським підприємствам необхідно в найкоротші терміни інтегруватися горизонтально чи вертикально задля завоювання ринку ЄС. Можна сподіватися, що за зближення з Європою інвестиційний клімат аграрного сектору країни поліпшиться [2, с. 92].

С.А. Пташник [3, с. 74] вважає, що «система державного регулювання АПК в Україні повинна бути побудована на заінтересованості та, відповідно, взаємодії трьох основних учасників: сільськогосподарських виробників, комерційних компаній першої та другої сфери АПК й уряду. Ринковий механізм неспроможний забезпечити паритетні відносини між галузями, й від цього надто потерпає сільське господарство».

З метою доповнення ринкового механізму необхідне державне регулювання аграрного сектору економіки, сутність якого полягає в тому, що держава шляхом застосування правових, адміністративних та економічних важелів регулює поведінку сільськогосподарського товаровиробника, визначає перспективи розвитку галузі, виконує спрямовуючу роль щодо реалізації довготривалих програм розвитку агропромислового комплексу в сприятливий для національної економіки бік.

Об'єктом державного регулювання є економічні інтереси суб'єктів господарювання й створювані задля цього державою економічні

правила гри [4, с. 16]. На думку автора, «економічні інтереси суб'єктів господарювання слід вважати об'єктом державної регуляторної політики як на рівні здійснення управлінського впливу держави та її інститутів, так і на рівні саморегулювних конструкцій».

Виходячи з реалій сьогодення, основними завданнями розвитку вітчизняного аграрного сектору є закріплення позитивних результатів сільськогосподарського виробництва, стабілізація доходів сільгоспвиробників, гарантування доступності й безпечності агропродовольчої продукції, забезпечення належного екологічного статусу земельних і водних ресурсів. О.В. Шубравська [5] відзначає, що «у цьому контексті ключові виклики сьогодення провокуються ціновою волатильністю на світовому продовольчому ринку, низькою доданою вартістю більшості видів експортованої Україною агропродовольчої продукції на фоні високого рівня залученості вітчизняного аграрного сектору в глобальний економічний простір, загостренням внутрішніх девальваційних та інфляційних процесів у країні поряд зі зниженою продовольчою купівельною спроможністю населення й високим рівнем залежності аграріїв від імпортних ресурсів виробництва, посиленням деградації ґрунтів і виснаження водних ресурсів, нарощуванням несприятливого впливу кліматичних змін».

Фінансовий стан підприємств аграрного сектору економіки значною мірою визначається розмірами державної підтримки, необхідність в якій зумовлена не лише специфікою галузі, але й низькою особливостей, серед яких, окрім згадуваної низької купівельної спроможності населення, що обмежує можливості підняття цін на сільськогосподарську продукцію, – відставання України від інших країн за рівнем науково-технічного прогресу, передових технологій; постійна потреба в інвестиціях; нерозвинута інфраструктура сільської місцевості, наявний диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію.

Запроваджена система фінансування державної підтримки агропромислового комплексу не забезпечує визначеного на законодавчому рівні сприяння життєдіяльності сільськогосподарських підприємств, їх конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішньому ринках, гарантування продовольчої безпеки, посилення соціального захисту сільського населення [6].

Аналіз динаміки видатків Державного бюджету України показав, що впродовж

2013–2018 рр. обсяг загальної суми видатків Державного бюджету України зріс з 360,5 млрд. грн. до 988,6 млрд. грн., або в 2,7 раза, видатки на фінансування Міністерства аграрної політики та продовольства України зросли з 8,6 млрд грн. в 2013 р. до 13,4 млрд грн. в 2018 р., або в 1,6 раза, в процентному ж відношенні за цей період ми спостерігаємо скорочення частки фінансування Міністерства з 2,4% до 1,4% відповідно. Хоча тенденція останніх трьох років засвідчує незначне збільшення частки фінансування Міністерства з 0,3% в 2016 р. до 1,4% в Законі «Про Державний бюджет на 2018 р.» (табл. 1).

Щорічна зміна порядків і механізмів виділення коштів з державного бюджету, їхня громіздкість, запізніле затвердження та внесення до них неодноразових змін протягом року спричиняє несвоєчасне одержання коштів державної фінансової підтримки й неефективне їх використання і повернення в кінці року до державного бюджету [8].

На проблему низької фінансової грамотності населення вказує С.А. Пташник [3, с. 75], який відзначає, що «характерним є низький рівень обізнаності селян щодо можливостей одержання ними державної допомоги, складний процедурний механізм і непрозорість її одержання, внаслідок чого основна маса вітчизняних товаровиробників, які такої підтримки потребують, залишаються поза її межами».

Ефективне використання обмежених бюджетних коштів вимагає адекватної довгострокової стратегії розвитку аграрного сектору економіки, спрямування фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів винятково на пріоритетні заходи підтримки розвитку сільського господарства та підприємництва в сільській місцевості, зокрема на підтримку основного виду діяльності сільськогосподарських підприємств; наукові дослідження,

насамперед селекції в рослинництві та тваринництві, впровадження сучасних технологій, виробництво нових видів продукції, покращання її якості та розширення асортименту; проведення технологічних ярмарків; здійснення інвестицій, спрямованих на відтворення ресурсного потенціалу, зниження затрат, створення сучасної виробничої інфраструктури та розвиток сільськогосподарських ринків; освіту і професійне навчання, розвиток аграрної науки; здійснення державних замовлень [9, с. 208–209].

Крім того, потребує удосконалення законодавче забезпечення розвитку аграрного сектору економіки, яке має враховувати зміни глобального середовища.

Законодавче забезпечення державної аграрної політики залишається в Україні фрагментарним, неузгодженим, а іноді – суперечливим. Виробники працюють в умовах високого рівня юридичної, регуляторної та політичної невизначеності. Економічна діяльність ускладнюється постійними правками виданих законів. Положення законів є нечіткими, уточнюються в постановах міністерств, строки прийняття яких є непередбачуваними і фінансові зобов'язання за якими не завжди виконуються» [10, с. 19].

В удосконаленні державної регуляторної політики стосовно економічних інтересів в аграрній сфері держава має чітко виділити основні напрями регулювання, що дасть змогу сконцентрувати зусилля й максимально приділити увагу найбільш потребуючим у регулюванні галузям, виробництвам, а також функціональним підсистемам агрогосподарського комплексу [4, с. 20]. Серед сфер удосконалення аграрної політики автори виділяють: сферу регуляції виробництва сільськогосподарської продукції, особливо в сегменті дрібного (незареєстрованого) бізнесу; формування організованого агропро-

Таблиця 1

Динаміка видатків Держбюджету України

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р. до 2013 р. (+;-)
Усього видатки Державного бюджету, млрд. грн.	360,5	363,6	581,8	684,5	800	988,6	628,1
Мінагрополітики, млрд. грн.	8,6	8,4	1,9	2,1	9,4	13,4	4,8
до загального обсягу видатків, %	2,4	2,3	0,3	0,3	1,2	1,4	– 1 в.п.

Джерело: [7]

довольчого ринку й прозорих каналів збуту продукції; розподілу ресурсів державної підтримки сільгоспвиробників; упорядкування механізму фінансового регулювання та системи ціноутворення на сільськогосподарську продукцію.

У системі державної підтримки агропромислового сектору залишається ще багато нерозв'язаних проблем, які стосуються кредитної, цінової, регуляторної та страхової діяльності. Зокрема, невиконання законодавчо встановлених вимог щодо обов'язкового страхування сільськогосподарського виробництва призводить до значних втрат державного бюджету на ліквідацію наслідків стихійних лих [3, с. 75].

З метою недопущення кризового стану в специфічній галузі – сільському господарстві – під впливом змін ринкового середовища «потрібне переосмислення державного регулювання щодо розвитку економіки загалом та вдосконалення процесів збереження бізнесу. Політичні, соціальні, економічні зміни в суспільстві є основними факторами впливу на виникнення кризового стану сільськогосподарських підприємств» [11, с. 53].

Держава здатна сприяти активізації підприємницької діяльності шляхом формування сприятливої бюджетної політики, установлення системи різних видів податків, що практично визначають таку систему перерозподілу доходів підприємств і громадян країни, яку держава вважає оптимальною для формування дохідної частини бюджету і збереження в підприємців фінансових стимулів до діяльності й отримання прибутків. Змен-

шуючи ставки податку на прибуток, держава збільшує чисті прибутки суб'єктів підприємницької діяльності, що сприяє поживленню інноваційного процесу [12, с. 93].

Сьогодні аграрний сектор України представлений в основному великими підприємствами (холдингами) та дрібними товаровиробниками, останні з яких найбільш залежні від державної підтримки їх розвитку.

Визначальною передумовою в розвитку дрібного і середнього підприємництва у сільському господарстві в особі селян-власників земельних ділянок є створення умов для вільного доступу до фінансових ресурсів та розбудова стимулюючої системи їх оподаткування, що дасть можливість найбільш результативно реалізувати своє право на земельну власність як ефективного суб'єкта господарювання [13, с. 11].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, основними завданнями державного регулювання розвитку аграрного сектору в Україні є: забезпечення економічного зростання галузі, яке визначає прогрес національної економіки держави або регіону і передбачає збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення продуктивності праці, а також формування раціональної структури попиту й асортименту сільськогосподарської продукції; забезпечення сталості розвитку агропромислового виробництва завдяки стабільності ринкових цін, запобіганню та стримуванню інфляції, підтримки зайнятості сільського населення шляхом активної політики підтримки дрібних і середніх товаровиробників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кириленко І.Г. Структурні реформи в аграрному секторі України. Економіка АПК. 2015. № 9. С. 15–28.
2. Несен А.В. Асоціація з Європейським Союзом і перспективи розвитку українських сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2015. № 2. С. 92.
3. Пташник С.А. Організаційно-економічні критерії державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2017. № 2. С. 74–78.
4. Рябоконт В.П., Новікова Н.Л. Удосконалення державного регулювання економічних інтересів аграрної сфери. Економіка АПК. 2016. № 3. С. 14–20.
5. Шубравська О.В. Розвиток агропродовольчого виробництва України: завдання і виклики. Економіка АПК. 2016. № 4. С. 5–11.
6. Sabluk P. Main directions of the state of Agrarian Policy in Ukraine. Economika APK. 2011. № 5. P. 3–17.
7. URL: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1688507-biudzheth-2018-osnovni-pokaznyky-i-prohnozovani-vydatky>.
8. Збарський В.К., Горьовий В.П. Державна підтримка сільського господарства. Економіка АПК. 2017. № 2. С. 74–80.
9. Демчук Н.І., Воловик Д.В. Проблеми фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств. Збірник наукових праць. № 21. Економічні науки. С. 207–213.
10. Онегіна В.М., Шибяєва Н.В. Інституційна основа аграрної політики: українські реалії й досвід США та ЄС. Економіка АПК. 2017. № 1. С. 18–24.

11. Кошкадла І.В. Державне регулювання діяльності неплатоспроможних сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2017. № 1. С. 53–59.
12. Сизоненко В.О. Інституціональні аспекти фінансового регулювання підприємницької діяльності. Фінанси України. 2012. № 8. С. 88–97.
13. Гадзало Я.М., Лузан Ю.Я. Земельна реформа: проблеми і перспективи розвитку аграрної економіки. Економіка АПК. 2017. № 1. С. 5–14.

REFERENCES:

1. Kyrylenko I.G. (2015). Strukturni reform v agrarnomu sektori Ukrainy. Ekonomika APK. no 9, pp. 15–28.
2. Nesen A.V. (2015). Asociaciya z Yevropejskim Soyuzom i perspektyvy rozvytku ukrainskyh silskogospodarskyh pidpryyemstv. Ekonomika APK. no 2, p. 92.
3. Ptashnyk S.A. (2017). Organizacijno-economiczni kruterii derzhavnoi pidtrbmky silskogospodarskyh pidpryyemstv. Ekonomika APK. no 2, pp. 74–78.
4. Riabokon V.P., Novikova N.L. (2016). Udoskonalenia derzhavnogo reguluvania economicznyh interesiv agrarnoi sfery. Ekonomika APK. no 3, pp. 14–20.
5. Shubravska O.V. (2016). Rozvytok agroprodovolchogo vyrobnyctva Ukrainy. Ekonomika APK. no 4, pp. 5–11.
6. Sabluk P. (2011). Main directions of the state of Agrarian Policy in Ukraine Ekonomika APK. no 5, pp. 3–17.
7. URL <http://www.unn.com.ua/uk/news/1688507-biudzheth-2018-osnovni-pokaznyky-i-prohnozovani-vydatky>.
8. Zbarskiy V.K., Goronyi V.P. (2017). Derzhavna pidtrumka silskogo gospodarstva. Ekonomika APK. no 5, pp. 74–80.
9. Demchuk N.I., Volovyk D.V. Problemy finansuvania diyalnosti silskogospodarskyh pidpryyemstv. Zbirnyk naukovykh prac. no 21. Ekonomichni nauky, pp. 207–213.
10. Onegina V. M. (2017). Instytuciyna osnova agrarnoi polityky ukrainski realii i dosvid USA ta YES. Ekonomika APK. no 1, pp. 18–24.
11. Koshkadla I.V. (2017). Derzhavne reguluvania diyalnosti neplatospromozhnyh silskogospodarskyh pidpryyemstv. Ekonomika APK. no 1, pp. 53–59.
12. Syzonenko V.O. (2012). Instytucionalni aspekty finansovogo reguluvania pidpryyemnytskoi diyalnosti. Finansy Ukrainy. no 8, pp. 88–97.
13. Gadzalo Ya.M. Luzan Yu.Ya. (2017). Zemelna reforma problemy i perspektyvy rozvytku agrarnoi ekonomiky. Ekonomika APK. no 1, pp. 5–14.